

تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی

آموزش چندفرهنگی

در برنامه درسی

رضا وفایی، حسن نجفی - کارشناسان ارشد مطالعات برنامه درسی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف

تبیین مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی و تحلیل آن

در محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی انجام شد.

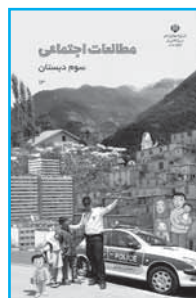
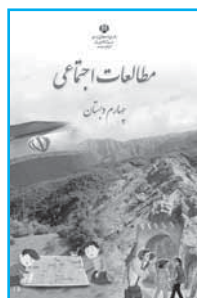
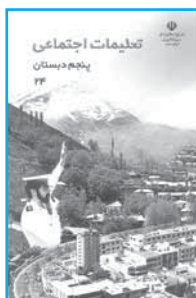
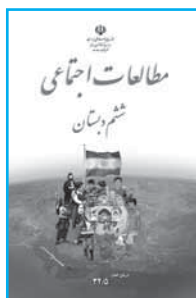
روش پژوهش تحلیل اسنادی و تحلیل محتوا بود. جامعه پژوهشی شامل دو بخش متون مرتبط با آموزش چندفرهنگی و نیز کتاب‌های چهارگانه مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بود. در بخش اول منابع در دسترس و در بخش دوم نیز با توجه به ماهیت موضوع و محدودیت جامعه پژوهشی، کتاب‌های مذکور به‌طور کامل بررسی شدند. ابزار پژوهش در بخش تحلیل اسنادی، فرم فیش‌برداری و در بخش تحلیل محتوا، فهرست واری (چک‌لیست) تحلیل محتوای محقق ساخته بود. نتایج پژوهش در بخش اول به روش کیفی و در بخش دوم با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش از این قرارند:

۱ پس از بررسی مدارک و مستندات مرتبط، ۲۴ مؤلفه مفهومی در حوزه برنامه درسی برای آموزش چندفرهنگی احصا شده.

۲ در مجموع ۳۲۰ مرتبه به مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی توجه شده که میزان فراوانی آن در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم به ترتیب ۴۳، ۸۶، ۹۳ و ۹۸ است.

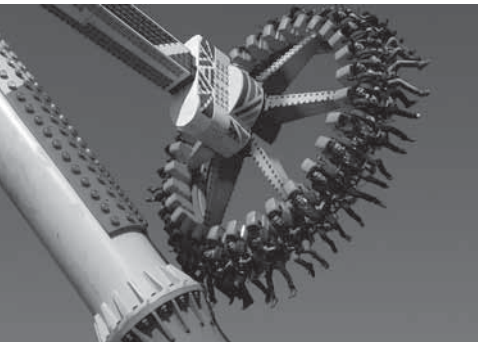
۳ مؤلفه معرفتی فرهنگ‌های مختلف به دانش‌آموزان با ۹۸ فراوانی بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است.

کلیدواژه‌ها: دوره ابتدایی، کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی، آموزش چندفرهنگی، معرفتی فرهنگ‌ها

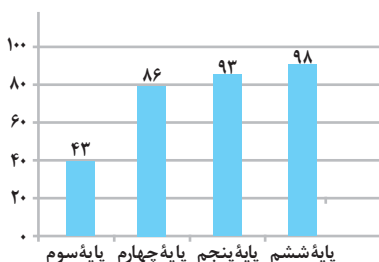

امیرمحمد دلیلیان - آستانه اشرفیه
هفتمین جشنواره عکس رشد

حمیدرضا گردان - تهران
هفتمین جشنواره عکس رشد

مقدمه

در عصر حاضر به دلیل تعاملات گسترده فیزیکی و مجازی افراد و فرهنگ‌ها و از میان رفتن مرزهای قراردادی سنتی، پیوندهای گریزناپذیری بین افراد و فرهنگ‌ها به وجود آمده است حضور فرهنگ‌ها در کنار یکدیگر و تلاقی آن‌ها احتمال ایجاد چالش و تنش در میان افراد و فرهنگ‌ها را افزایش داده است. بدین دلیل به سازوکاری مناسب به منظور نزدیکی فرهنگ‌ها و ایجاد تفاهم و تعامل میان آن‌ها در جهت هم‌زیستی نیاز است [شکاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۸۲].

اصطلاح «چندفرهنگی» مفهومی است که در سال‌های اخیر مورد تأکید تعلیم و تربیت و به خصوص جامعه‌شناسی آموزش و پرورش قرار گرفته است. منظور از چندفرهنگی این است که به رغم گسترش ارتباطات بین کشورها و حرکت آن‌ها به سوی نظامی جهانی یا حداقل منطقه‌ای، مسئله اقوام و ملیت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی بین آن‌ها همچنان اهمیت خاصی دارد. بدون تردید تنوع و تکثر فرهنگی، نژادی، قومی، دینی و زبانی یکی از بارزترین ابعاد و مشخصه‌های غالب در جوامع بشری امروزی است که به موازات فرصت‌ها و ظرفیت‌هایی که طبعاً برای هر جامعه ایجاد می‌کند، می‌تواند در صورت بی‌توجهی و مغفول ماندن بسترساز بسیاری از مشکلات و چالش‌های اجتماعی شود [امینی، ۱۳۹۱: ۱۲].

در ادبیات مرسوم علوم اجتماعی و مطالعات فرهنگی برای توصیف این تنوع و تعدد که ساحت‌های مختلفی نظیر فرهنگ، دین، نژاد، قومیت، جنسیت و زبان را در برمی‌گیرد، غالباً از واژه چندفرهنگی یا کثرت‌گرایی فرهنگی استفاده می‌شود. این مفهوم در سال‌های اخیر مورد تأکید تعلیم و تربیت و به خصوص جامعه‌شناسی آموزش و پرورش قرار گرفته و به این معنی است که به رغم گسترش ارتباطات بین کشورها و حرکت آن‌ها به سوی نظامی جهانی و یا حداقل منطقه‌ای، مسئله اقوام و ملیت‌ها و تفاوت‌های فرهنگی بین آن‌ها همچنان اهمیت خاصی دارد [جواد، ۱۳۷۹: ۱۲].

گوناگونی فرهنگ‌ها به قاره‌ها و کشورها محدود نمی‌شود و در درون هر کشور نیز می‌توان اقوام و ملیت‌های گوناگونی را مشاهده کرد. جمعیت ایران از گروه‌های فرهنگی، قومی و زبانی متنوعی شکل گرفته است. هر کدام در فرهنگ، آداب و رسوم، زبان، دین و مذهب دارای تفاوت‌هایی با یکدیگر هستند. این گروه‌های گوناگون فرهنگی و قومی برای آنکه بتوانند به طور مسالمت‌آمیز در کنار یکدیگر زندگی کنند، باید از تعصب و قوم‌مداری دوری و به سمت نسبی‌گرایی فرهنگی حرکت کنند. لذا باید تفاوت‌ها و شباهت‌های یکدیگر را بشناسند و در جهت رشد روابط بین فرهنگی و بین قومی تلاش کنند [وفایی، ۱۳۹۳: ۲].

تنوع و تکثر جامعه ایران در ابعاد مختلف قومی، نژادی و فرهنگی مستلزم آن است که به نحوی شایسته و مقتضی در برنامه‌های درسی و آموزشی مورد توجه قرار بگیرد. از این‌رو، وجود یک برنامه درسی چند فرهنگی حساس و پاسخ‌گو نسبت به تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی در نظام آموزشی ایران می‌تواند عالم مهم کنترل بسیاری از شکاف‌ها و بحران‌های اجتماعی، فرهنگی و هویتی در کشور شود [امینی، ۱۳۹۱: ۱۲].

با توجه به اینکه کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از بهترین مراجعی هستند که می‌توان مفاهیم آموزش چندفرهنگی را توسط آن‌ها به دانش‌آموزان منتقل کرد، این پژوهش تلاش کرده است تا از طریق تحلیل محتوای کتاب‌های درسی مذکور، وضعیت میزان توجه به مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی را بررسی و مستندسازی کند.

نیما نجفی - چارمحال بختیاری
هفتمین جشنواره عکس رشد

اصغر صامتی - اصفهان
هفتمین جشنواره عکس رشد

پیشینه تحقیقات داخلی

عراقیه، فتحی و اجارگاه، فروغی ابری و فاضلی (۱۳۸۸) در مقاله خود با عنوان «تلفیق، راهبردی مناسب برای تدوین برنامه درسی چندفرهنگی» با ذکر این نکته که بسیاری از کشورهای مانند ایران، به طور مستقیم درگیر تنوع اقوام و فرهنگ‌های مختلف هستند، وظیفه نظام آموزشی را فراهم کردن بسترهای مناسب برای آشنایی با فرهنگ‌های گوناگون دانسته‌اند.

صادقی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی سند برنامه درسی ملی ایران براساس رویکرد آموزش چند فرهنگی»، به این نتیجه رسید که سند توجهی نسبی به مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی دارد.

امینی (۱۳۹۱) در مطالعه‌ای با عنوان «تبیین برنامه درسی چندفرهنگی و چگونگی اجرای آن در نظام برنامه‌ریزی درسی ایران» تلاش کرده است نقش و جایگاه یک برنامه درسی چندفرهنگی در جامعه ایران و ابعاد و کارکردهای متفاوت آن را روشن سازد و بر مبنای آن، تلفیق و امتزاج عناصر، مفاهیم، مطالب و محتواهای چندفرهنگی را با برنامه‌های درسی دانش‌آموزان مورد تأکید قرار دهد.

پیشینه تحقیقات خارجی

جنگز^۳ (۲۰۰۱) در گزارش پژوهش خود با عنوان «ویکردهای آموزش چندفرهنگی در تربیت معلمان پیش از خدمت» اظهار داشته است: برنامه‌های تربیت معلمان پیش از خدمت باید روی موضوعاتی مانند انگیزه دانش‌آموزان برای آموختن، آگاهی درباره تنوع و گوناگونی‌ها، تفاوت دانش‌آموزان از نظر سبک یادگیری و تفاوت دانش‌آموزان از نظر ارزش‌های فرهنگی و طبقه اجتماعی حساس باشند.

اسمیت^۴ (۲۰۰۰) در بررسی خود با عنوان «اثرات زمینه‌های قبلی معلمان بر شمایل آموزش چندفرهنگی»، به این نتیجه رسید که تجارب زمینه‌ای معلمان ارزش تبیینی در قوه درک معلمان درباره دیدگاه‌ها و چشم‌اندازهای تدریس چندفرهنگی دارد.

بیفاه^۵ (۲۰۰۶) در بررسی خود با عنوان «گسترش ارزش کثرت‌گرایی فرهنگی در معلمان پیش از خدمت از طریق تغییر شکل برنامه درسی کثرت‌گرایی» به این نتیجه رسید که سازمان‌ها و مؤسسات در آماده‌سازی معلمان مسئولیت دارند تا معلمان آینده را با مهارت‌های ضروری برای انطباق با نیازهای عقلانی، اجتماعی و شخصی یادگیرندگان مختلف آماده کنند.

گرسگی^۶ (۲۰۰۸) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل تئوری‌ها و فلسفه‌های اساسی در طراحی دوره‌های تربیت معلمان چندفرهنگی» آشکار کرد که بیشتر دوره‌هایی که برای مهارت‌های علمی و آگاهی‌های

شخصی طراحی شده بودند، معلمان را برای مطابقت با اصول اساسی آموزش چند فرهنگی مانند آگاهی انتقادی و تعهد نسبت به تساوی و برابری آموزشی آماده نمی‌کنند. از جمله نتایج غیرمنتظره این مطالعه یک سنخ‌شناسی پنج لایه برای تربیت معلمان چندفرهنگی بود.

از دیدگاه **چیتوم**^۷ (۲۰۱۱) برنامه درسی چندفرهنگی در صدد است تا زمینه‌ای را برای ورود فرهنگ‌های دیگر به صحنه زندگی واقعی دانش‌آموزان فراهم کند. این نوع برنامه درسی دانش‌آموزان دوره‌های تحصیلی متفاوت را درگیر فهم و شناخت فرهنگ‌های دیگر می‌کند و باعث می‌شود آنان غالباً از طریق یک تجربه چندحسی یاد بگیرند. علاوه بر این، برنامه درسی چندفرهنگی باید اطلاعات گوناگونی را در مورد موسیقی، هنر، ساختارهای دانش، ابعاد عاطفی، تاریخ و پیشینه، و نقاط اشتراک و افتراق فرهنگ‌های مختلف به دانش‌آموزان ارائه بدهد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به شیوه تحلیل اسنادی و نیز «تحلیل محتوا»^۸ انجام شد. بدین صورت که ابتدا مؤلفه‌های مفهومی آموزش چندفرهنگی به کمک روش تحلیل اسنادی از متون نظری و سوابق پژوهشی احصا و سپس میزان توجه به این مؤلفه‌ها در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران، تحلیل محتوا شد.

جامعه پژوهشی شامل دو بخش متون مرتبط با آموزش چندفرهنگی و نیز کتاب‌های چهارگانه مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بود. در بخش اول منابع در دسترس و در بخش دوم نیز با توجه به ماهیت موضوع و محدودیت جامعه پژوهشی، کتاب‌های مذکور به طور کامل بررسی شدند.

ابزار پژوهش در بخش تحلیل اسنادی، فرم فیش برداری و در بخش تحلیل محتوا، فهرست واریسی تحلیل محتوای محقق ساخته بود که به منظور تدوین آن، تعداد قابل توجهی از منابع نظری و پژوهشی مرتبط با آموزش چندفرهنگی بررسی و مؤلفه‌های مرتبط از آن‌ها به شکل جدول استخراج شدند.

برای حصول اطمینان از «روایی»^۹ صوری و محتوایی از نظر متخصصان استفاده شد. به این ترتیب که فرم اولیه تحلیل محتوا که شامل کلیه مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی بود، در اختیار تعدادی از صاحب‌نظران برای تغییر و اصلاح قرار گرفت که پس از اعمال نظرات آن‌ها، فهرست واریسی تحلیل محتوا با ۲۴ مؤلفه تهیه شد. همچنین به منظور تأمین «پایایی»^{۱۰} از روش **ویلیام اسکات**^{۱۱} (۱۳۹۱) استفاده شد. بدین صورت که فرم تحلیل محتوا در

اختیار پنج نفر از صاحب‌نظران علوم تربیتی و برنامه‌ریزی درسی قرار گرفت و ضریب توافق آن‌ها ۹۶/۶ درصد به‌دست آمد.

$$CR = \frac{\text{مقوله‌های مورد توافق}}{\text{کل مقوله‌ها}} \times 100$$

$$CR = \frac{۲۴+۲۳+۲۲+۲۴+۲۳}{۱۲۰} \times 100 = ۹۶/۶$$

نتایج پژوهش در بخش اول به روش کیفی و در بخش دوم با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

سؤال پژوهش: در محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران، به چه میزان به مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی توجه شده است؟
براساس نتایج جدول ۲ و نمودار ۱، مجموع فراوانی مؤلفه‌های تحلیل‌شده درخصوص میزان توجه به آموزش چندفرهنگی در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی ۳۲۰ مورد است.

سکینه رضانیور - خراسان رضوی
هفتمین جشنواره عکس رشد

جابر غلامی - مرکزی - هفتمین جشنواره عکس رشد

جدول ۱. مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی در حوزه برنامه درسی

۱. معرفی فرهنگ‌های مختلف به دانش‌آموزان
۲. توجه به وقایع گوناگون تاریخی
۳. ایجاد زمینه درک متقابل از سیر تحول فرهنگ‌های مختلف
۴. توجه به تفاوت‌های فرهنگی اقوام در محتوای کتاب‌های درسی
۵. کمک به درک و بهبود ارتباط‌های بین فرهنگی
۶. گنجاندن نوعی از تجارب و نظرات گروه‌های قومی و فرهنگی
۷. کمک به درک و تحمل آرای متفاوت از فرهنگ‌های دیگر
۸. ارائه مطالبی درخصوص روابط بین فرهنگی
۹. توجه به ایجاد زمینه درک نقش همه فرهنگ‌ها در شکل‌گیری تمدن و تولید دانش
۱۰. کمک به درک و احترام به ادیان و مذاهب گوناگون
۱۱. آشنایی کلی با آموزه‌های ادیان و مذاهب توحیدی
۱۲. انعکاس اعیاد، مناسک، جشن‌ها و آداب و رسوم مرتبط با اقلیت‌های فرهنگی
۱۳. کمک به اطلاع از مکان جغرافیایی زندگی پیروان ادیان و مذاهب مختلف
۱۴. انعکاس نواحی جغرافیایی مربوط به اقوام مختلف
۱۵. احترام به حق متفاوت بودن در راستای فرهنگ خاص خود
۱۶. شرح نحوه هم‌زیستی مسالمت‌آمیز با گروه‌های دیگر
۱۷. ارائه مباحثی در مورد حقوق بشر در برنامه درسی
۱۸. کمک به رفع نگرش‌های نژادی در دانش‌آموزان
۱۹. توجه به مفهوم صلح و دوستی
۲۰. احترام به حق حفظ زبان قومی برای اقلیت‌ها
۲۱. توجه به آموزش زبان‌های قومی و محلی
۲۲. پیش‌داوری نکردن درباره افراد، قومیت‌ها و فرهنگ‌های خاص
۲۳. کمک به پذیرش تنوع، تکثر و قبول آن به‌عنوان واقعیتی طبیعی
۲۴. تعریف تکالیف چندفرهنگی برای دانش‌آموزان

جدول ۲. میزان توجه به مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی در محتوای هر یک از کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی

مؤلفه‌ها	پایه‌ها	سوم	چهارم	پنجم	ششم	مجموع	
						فراوانی	درصد
معرفی فرهنگ‌های مختلف به دانش‌آموزان	۱۳	۲۷	۱۴	۴۴	۹۸	۳۰/۶	
توجه به وقایع گوناگون تاریخی	۰	۸	۵	۰	۱۳	۴/۱	
ایجاد زمینه درک متقابل از سیر تحول فرهنگ‌های مختلف	۰	۰	۰	۱	۱	-/۳	
توجه به تفاوت‌های فرهنگی اقوام	۳	۱۰	۴	۰	۱۷	۵/۳	
کمک به درک و بهبود ارتباط‌های بین فرهنگی	۲	۳	۲	۰	۷	۲/۲	
گنجاندن تنوعی از تجارب و نظرات گروه‌های قومی و فرهنگی	۰	۲	۰	۰	۲	-/۶	
کمک به درک و تحمل آرای متفاوت از فرهنگ‌های دیگر	۰	۰	۲	۱	۳	-/۹	
وجود مطالبی درخصوص روابط بین فرهنگی	۱	۱	۲	۰	۴	۱/۳	
توجه به ایجاد زمینه درک نقش همه فرهنگ‌ها در شکل‌گیری تمدن و تولید دانش	۰	۰	۲	۲۱	۲۳	۷/۲	
کمک به درک و احترام به ادیان و مذاهب گوناگون	۴	۱۲	۱۸	۵	۳۹	۱۲/۲	
آشنایی کلی با آموزه‌های ادیان و مذاهب توحیدی	۳	۸	۹	۰	۲۰	۶/۳	
انعکاس اعیاد، مناسک، جشن‌ها و آداب و رسوم مرتبط با اقلیت‌های فرهنگی	۰	۰	۶	۶	۱۲	۳/۸	
کمک به اطلاع از مکان جغرافیایی زندگی پیروان ادیان و مذاهب مختلف	۰	۶	۱۰	۰	۱۶	۵	
انعکاس نواحی جغرافیایی مربوط به اقوام مختلف	۳	۴	۱	۵	۱۳	۴/۱	
احترام به حق متفاوت بودن در راستای فرهنگ خاص خود	۰	۰	۴	۰	۴	۱/۳	
شرح نحوه هم‌زیستی مسالمت‌آمیز با گروه‌های دیگر	۱	۰	۳	۲	۶	۱/۹	
ارائه مباحثی در مورد حقوق بشر	۰	۰	۲	۰	۲	-/۶	
کمک به رفع نگرش‌های نژادی در دانش‌آموزان	۱	۲	۴	۰	۷	۲/۲	
توجه به مفهوم صلح و دوستی	۳	۰	۲	۴	۹	۲/۸	
احترام به حق حفظ زبان قومی برای اقلیت‌ها	۰	۰	۰	۲	۲	-/۶	
توجه به آموزش زبان‌های قومی و محلی	۱	۱	۲	۱	۵	۱/۶	
پیش‌داوری نکردن درباره افراد، قومیت‌ها و فرهنگ‌های خاص	۰	۰	۰	۰	۰	۰	
کمک به پذیرش تنوع، تکرر و قبول آن به‌عنوان واقعیتی طبیعی	۷	۰	۰	۰	۷	۲/۲	
تعریف تکالیف چندفرهنگی برای دانش‌آموزان	۱	۲	۱	۶	۱۰	۳/۱	
مجموع	۴۳	۸۶	۹۳	۹۸	۳۲۰	۱۰۰	

داود شیخ‌الاسلامی
آذربایجان شرقی
تبریز
هشتمین
جشنواره
عکس رشد

با توجه به اینکه ائمه اطهار الگوی مناسبی برای دانش‌آموزان هستند، پیشنهاد می‌شود از احادیث و داستان‌های مرتبط با آموزش چندفرهنگی در کتاب‌های درسی بیشتر استفاده شود.

گنجاندن مراسم، جشن‌ها، باورها و عناصر فرهنگی و هنری اقلیت‌های گوناگون در متون درسی گامی در راستای ارج نهادن به اقلیت‌هاست.

از نمایندگان قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف در تعیین سیاست‌های برنامه درسی چندفرهنگی دعوت شود.

از بخش جغرافیا برای شناساندن محل‌های جغرافیایی زندگی اقوام مختلف می‌توان استفاده کرد.

پی‌نوشت‌ها

1. Multiculturalism 2. Race 3. Jenks 4. Smitt 5. Bifuh 6. Gorski 7. Chittom 8. Content Analysis 9. Validit 10. Reliability 11. William Scott 12. Effectiveness 13. Efficiency

منابع

1. اسکات، ویلیام (۱۳۹۱). *تئوری حسابداری مالی*. ترجمه عالی پارسائیان. ترمه. تهران.
2. امینی، محمد (۱۳۹۱). «تبیین برنامه درسی چندفرهنگی و چگونگی اجرای آن در نظام برنامه‌ریزی درسی ایران». *فصل‌نامه مطالعات برنامه درسی ایران*. سال هفتم. شماره ۲۶.
3. جوادی، محمدجعفر (۱۳۷۹). «آموزش چند فرهنگی به مثابه رویکردی در آموزش». *فصل‌نامه تعلیم و تربیت*. سال شانزدهم. شماره ۳.
4. شکاری، عباس؛ موسوی، سمیه؛ صالحی، معصومه (۱۳۹۲). *تحلیل اثرگذاری فلسفه برنامه درسی چندفرهنگی بر خط‌مشی‌های نظام آموزش و پرورش ایران و نحوه رویارویی با مسائل و رویدادهای آن*. چهارمین همایش ملی انجمن فلسفه تعلیم و تربیت ایران: مبانی فلسفی تحول در نظام آموزش و پرورش ایران. دانشگاه فردوسی. مشهد.
5. صادقی، علیرضا (۱۳۸۹). «بررسی سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران براساس رویکرد آموزش چندفرهنگی». *فصل‌نامه مطالعات برنامه درسی ایران*. شماره ۱۸.
6. عراقیه، علیرضا؛ فتحی‌واجارگاه، کورش؛ فروغی ابری، احمدعلی؛ فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۸۸). «تلفیق، راهبردی مناسب برای تدوین برنامه درسی چندفرهنگی». *فصل‌نامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*. شماره ۱.
7. وفایی، رضا (۱۳۹۳). *بررسی مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی در کتب درسی دوره متوسطه نظری در سال ۹۳-۱۳۹۲*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد. تهران.
8. Bifuh-Ambé, E. B (2006). Fostering multicultural appreciation in pre-service teachers through multicultural curricular transformation. *Teaching and Teacher Education, An International Journal of Research and Studies, Cardiff, UK* 2 (6) 690- 699.
9. Chittom, Lynn-nore (2011). *Teachers tips for creating a multicultural curriculum*. Available at: <http://www.Brighthub.com>.
10. Gorski, p (2008). *what we are teaching teachers: An analysis of multicultural teacher education coursework syllabi*. Virginia: George Mason University press.
11. Jenks, C. Et al. (2001) *approaches to multicultural education in pre-service teacher education: philosophical frameworks and models for teaching*. Human sciences press, Inc.
12. Smitt, R. (2000) the influence of teacher background on the inclusion of multicultural education: A Case Study Contrasts. *The Urban Review*, 32 (2): 155- 176.

از بین کتاب‌های درسی تحلیل شده بیشترین توجه به مؤلفه‌های مفهومی را کتاب مطالعات اجتماعی پایه ششم با ۹۸ مورد فراوانی و کمترین توجه را کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم با ۴۳ مورد فراوانی داشتند. همچنین در میان مؤلفه‌های مفهومی تحلیل شده، مؤلفه معرفی فرهنگ‌های مختلف به دانش‌آموزان با ۹۸ مورد فراوانی و ۳۰/۶ درصد بیشترین توجه را به خود اختصاص داد. این در حالی است که متأسفانه در هیچ یک از کتاب‌ها به مؤلفه پیش‌داوری نکردن درباره افراد، قومیت‌ها و فرهنگ‌های خاص توجهی نشده است.

بحث و نتیجه‌گیری

هم‌خوانی و همراهی نظام‌های آموزش و پرورش با واقعیات اجتماعی و فرهنگی جامعه یکی از مهم‌ترین شاخص‌های «اثربخشی»^{۱۲} و «کارایی»^{۱۳} مدارس و مراکز آموزشی مختلف است. در واقع، انتظار آن است که نهادهای آموزشی با توجه به اهداف مهم مدرسه که آماده‌سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی در جامعه است، بیش از پیش با تغییرات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطوح ملی و بین‌المللی هم‌سو باشند [تافلر، ۱۳۷۷ به نقل از امینی، ۱۳۹۱: ۲۹].

از این منظر، اگر بپذیریم که لازم است برنامه‌های درسی و آموزشی در هر کشوری منعکس‌کننده ویژگی‌ها، اقتضات و واقعیات اجتماعی و فرهنگی آن کشور باشد، در آن صورت باید بر این نکته تأکید کنیم که جامعه ایران به‌عنوان یک جامعه چندفرهنگی از شرایط، مختصات و ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی خاصی برخوردار است که باید به نحو مقتضی در برنامه‌های درسی نظام آموزشی مورد توجه جدی و عملی قرار بگیرد. با عنایت به مطالب فوق، این مقاله تلاش کرد تا ضمن معرفی مؤلفه‌های آموزش چندفرهنگی، به تحلیل جایگاه آن در محتوای کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ایران بپردازد.

در ادامه به برخی از پیشنهادهای عملی به‌منظور کاربست یافته‌های پژوهش اشاره می‌شود:

با توجه به اقتضات آموزش و پرورش در عصر جدید، اهمیت برنامه درسی و آموزش چندفرهنگی و لزوم هم‌خوانی بیشتر کتاب‌های درسی با موضوع چندفرهنگی، گروه‌های تألیف کتب درسی سعی کنند مفاهیم آموزش چندفرهنگی را به‌صورت تلفیقی در خلال برنامه‌های درسی ارائه دهند.

در بخش تاریخ کتاب مطالعات اجتماعی، می‌توان به ریشه‌های تاریخی فرهنگ‌ها و سیر تحول آن‌ها پرداخت.

می‌توان به مؤلفه‌های مربوط به آشنایی با ادیان و مذاهب گوناگون و اصول اعتقادی آن‌ها در کتاب‌های هدیه‌های آسمانی پرداخت.

از روش‌های یاددهی - یادگیری متناسب با آموزش چندفرهنگی، مانند بحث گروهی، تدریس توسط خود دانش‌آموزان و دیگر روش‌های تدریس که بیشتر به روابط میان دانش‌آموزان توجه دارد، بهره گرفته شود.